

18.11.2009

Dnro:578/D.a.6/09

Enontekiön kunta
Inarin kunta
Sodankylän kunta
Utsjoen kunta

Asia: **SAAMENKIELISEN VÄESTÖN OSUUDEN PERUSTEELLA
MAKSETTAVA SAAMELAISTEN KOTISEUTUALUEEN LISÄOSA**

Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmää uudistetaan vuoden 2010 alusta. Hallituksen esityksessä laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (HE 174/2009 vp) saamelaisten kotiseutualueen kunnille maksetaan saamenkielisen väestön osuuden perusteella perushinnan kielikorotus ja porrastettu lisäosa. Hallituksen esityksen tavoitteena on turvata peruspalveluiden järjestäminen saamelaisten kotiseutualueen kunnissa.

Kielikorotuksessa saamelaisten kotiseutualueen kunnan yleisen osan perushintaa korotetaan kertoimella 0,10. Ennakkotiedon mukaan saamelaisten kotiseutualueen kunnat saavat vuonna 2010 kielikorotuksena yhteensä 57 798 euroa; Enontekiön kunta 5 833 €, Inarin kunta 20 914 €, Sodankylän kunta 27 024 €, Utsjoen kunta 4 027 €(VM/kuntaosasto 15.6.2009).

Valtiovarainministeriön ennakkotiedon mukaan saamelaisten kotiseutualueen kuntien saamenkielisten perusteella saatu lisäosa on yhteensä 3 244 745 € Enontekiön kunta 839 965 €, Inarin kunta 752 898 €, Sodankylän kunta 540 482 €, Utsjoen kunta 1 111 400 € (VM/kuntaosasto 15.6.2009).

Saamelaisia asuu Enontekiön kunnassa 390, Inarin kunnassa 2208, Sodankylän kunnassa Lapin paliskunnan alueella 170 ja Utsjoen kunnassa 809 henkilöä. Suhteutettuna saamelaisten määrä saamelaisten kotiseutualueen kuntien asukasluukuun (31.12.2008) saamelaisten osuudet kunnan asukkaista ovat seuraavat: Enontekiön kunta 20,4 %, Inarin kunta 32,1 %, Sodankylän kunta 1,9 %, Utsjoen kunta 61,2 %. Saamenkielisistä äänioikeutetuista (5317) puhuu äidinkielenään pohjoissaamea 1544, inarinsaamea 279, kolttasaamea 357 ja suomea 3137 henkilöä. Kaikista saamelaisista Enontekiön kunnassa puhuu pohjoissaamea 204 henkilöä, Inarin kunnassa puhuu inarinsaamea 207 henkilöä, koltansaamea 228 ja pohjoissaamea 324, Sodankylän kunnassa Lapin paliskunnan alueella puhuu pohjoissaamea 73 henkilöä ja Utsjoen kunnassa puhuu pohjoissaamea 563 henkilöä.¹

Valtion talousarviossa vuodesta 2002 lähtien myönnetty vuodeksi kerrallaan valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Talousarvion mukaan määrärahaa saa käyttää valtionavustuksen maksamiseksi saamelaiskäräjien kautta saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:ssä tarkoitetuille saamelaisten kotiseutualueen kunnille saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi. Valtionavustus jaetaan sellaisten palvelujen kehittämiseen, joissa toteutetaan saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tämä valtionavustus kattaa vain osan saamelaisten palvelutarpeista. Saamenkielisen päivähoidon ja kielipesätoiminnan rahoitustarve saamelaisten kotiseutualueella on vuodelle 2010 yhteensä 958 000 euroa, vanhusten palveluiden rahoitustarve on yhteensä 600 000 euroa sekä perhetyön ja terveydenhoidon rahoitustarpeet yhteensä 130 000 euroa. Kaikkien saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoitustarpeet ovat yhteensä yli 1,6 miljoonaa euroa.

¹ Saamelaiskäräjien tilasto saamelaiskäräjävaaleissa vuonna 2007

Saamelaiskäräjät esittää saamelaisten kotiseutualueen kunnille, että kunnat käyttävät saamenkielisen väestön osuuden perusteella maksettavaa lisäosaa saamenkielisten peruspalvelujen turvaamiseen ja saamenkielisen kulttuuritarjonnan lisäämiseen.

Saamelaiskäräjät pyytää kunnioittavasti kuntia huomioimaan Saamelaiskäräjälain § 9 mukaisen neuvottelovelvoitteet lisäosan kohdentamisessa ja näkee, että kuntien ja Saamelaiskäräjien yhteistyö rahoituksen kohdentamisessa tarjoaisi kunnille synergiaetuja ja Saamelaiskäräjät tarjoaa asiantuntemustaan kuntien käyttöön rahoituksen kohdentamisessa.

Saamelaiskäräjät haluaa parantaa kuntien kanssa tehtävää yhteistyötä ja aloittaa säännölliset raportointikäytännöt kuntien kanssa saamenkielisten palvelujen toteutumisesta kunnissa helpottaen kuntien velvoitteita. Saamen kielilain § 28 mukaan jokainen viranomainen valvoo toimialallaan saamen kielilain toteutumista. Saamelaiskäräjien tekemän saamen kielilakiselvityksen mukaan kunnilla ei ole olemassa vielä välineitä, joiden avulla he voivat seurata saamen kielilain toteutumista. Yleisvastuu saamen kielilain toteutumisen valvomisessa on Saamelaiskäräjillä, joka voi tehdä aloitteita ja suosituksia epäkohtien korjaamiseksi. Tämän velvoitteen johdosta Saamelaiskäräjät tulee lähestymään kuntia vuosittain kyselyllä saamelaislisan toteutumisesta ja toimittaa kyselyiden tulokset ja Saamelaiskäräjien tekemät esitykset ja suositukset kuntien käyttöön. Tällainen menetelmä helpottaa myös kuntien saamen kielilain itsevalvontaa ja mahdollistaa paremman vuorovaikutuksen kuntien ja Saamelaiskäräjien kesken saamenkielisten palvelujen kohdentamisessa.

Klemetti Näkkäläjarvi
Puheenjohtaja

Pia Ruotsala
Sosiaali- ja terveysihteeri

(Esityksestä päätti puheenjohtaja Klemetti Näkkäläjarvi 18.11.2009)

Liitteet:

Liite 1. Saamelaisten lainsäädännöllinen asema

Lisätietoja:
Sosiaali- ja terveysihteeri Pia Ruotsala, 010 839 3106, pia.ruotsala@samediggi.fi

Liite 1. Saamelaisten lainsäädännöllinen asema

Suomen perustuslain mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (PL 17.3 §). Julkisen vallan velvollisuutena on perustuslain 22 §:n mukaan turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Saamelaisten perusoikeussäännös yhdessä 22 §:n kanssa velvoittaa julkista valtaa tukemaan saamelaisen alkuperäiskansan oman kielen ja kulttuurin kehittämistä.

Perustuslaki turvaa saamelaisille heidän kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon sen mukaan kuin lailla säädetään (PL 121.4 §). Itsehallinnon tavoitteena on luoda saamelaisille perustuslain turvaama hallinnollis-poliittinen asema, jonka avulla he voisivat aikaisempaa paremmin vaikuttaa ja osallistua heitä erityisesti koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Itsehallintoa koskevasta hallituksen esityksestä (HE 248/1995 vp ja 190/1995 vp) ilmenee, että Saamelaiskäräjille on tarkoitettu antaa saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa kunnalliseen itsehallintoon rinnastettava asema. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut tehdä kyseisellä lailla mahdolliseksi se, että saamelaisten kielelliseen ja kulttuuriseen itsehallintoon kuuluvia asioita otetaan kuntien tai valtion hallintoa koskevaan lainsäädäntöön saamelaisalueella tai että näitä tehtäviä siirretään kuntien tai valtion hallinnosta erityiselle saamelaishallinnolle. Tässä tarkoituksessa saamelaiskäräjien toimivaltaa koskevan saamelaiskäräjälain (974/95) 5 § sisältää säännöksen siitä, että Saamelaiskäräjät käyttää tehtäviinsä kuuluvissa asioissa päätösvaltaa siten kuin käräjälaisissa tai muualla laissa säädetään.

Saamelaisten itsehallintosäännös perustuslaissa luo valtiolle velvollisuuden toimia lainsäädännössä saamelaisten itsehallinnon toteutumiseksi. Itsehallintoa koskevien säännösten tultua hyväksytyiksi tämä itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Uutta lakia, joka heikentäisi saamelaisten asemaa alkuperäiskansana ei saa säätää edes perustuslain säätämisyjärjestyksessä (vrt. PeVL 30/1993 vp s.2). Perustuslain kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia koskeva perusoikeussäännös tarjoaa alkuperäisten perustelujensa mukaan valtiosääntöoikeudellisen perustan saamelaisten alkuperäiskansan elinolosuhteiden kehittämiseksi kansan omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen. Tosiasialliseen tasa-arvon turvaamiseksi voidaan säännöksen toteutumiseksi käyttää myös positiivista erityiskohtelua. (HE 309/1993 vp s.65 ja 44)

Saamelaisten kielellisten oikeuksien asemaa on vahvistettu saamen kielilailla (1086/2003), jonka tavoitteena on yhdessä Suomen perustuslain 17 § 3 momentin kanssa turvata saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielilaissa säädetään toisaalta saamelaisen oikeudesta käyttää omaa kieltään viranomaisessa ja toisaalta julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia (1 §).

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) 1 §:ssä säädettyinä tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa. Lain soveltamisalaan kuuluvat 2 §:n mukaisesti julkisessa ja yksityisessä toiminnassa 2 momentin kieltämä etninen syrjintä muun muassa sosiaali- ja terveystalveissa. Valtion ja kunnan viranomaisilla on velvollisuus 4 §:n mukaan edistää yhdenvertaisuutta. Viranomaisen tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Syrjintänä ei lain 7 §:n mukaan pidetä positiivista erityiskohtelua ja sen mukaisia erityistoimenpiteitä, joiden tavoitteena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttaminen 6 §:ssä tarkoitettua syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi. Positiivisessa erityiskohtelussa henkilöä tai ryhmää tuetaan erityistoimenpitein tai -järjestelyin, jos hän on ilman niitä vaarassa jäädä eriarvoiseen asemaan. Positiivinen erityiskohtelu on sallittua silloin, kun yhdenvertaisuuden periaate edellyttää hyväksyttävän tarkoituksen ja

suhteellisuusperiaatteen rajoissa sellaisten erottelujen tekemistä, jotka tähtäävät yhteiskunnassa tosiasiallisesti esiintyvän syrjinnän poistamiseen parantamalla tietyn ryhmän asemaa ja olosuhteita.

Alkuperäiskansojen tapauksessa oikeus kulttuuriin saa laajan merkityssisällön, jossa kunnioitetaan alkuperäiskansoille tyypillistä läheistä ja perinteistä suhdetta ryhmän elämäntavan, perinteisten elinkeinojen ja tietyn alueen maan ja luonnonvarojen välillä. Käytännössä näiden oikeuksien toteuttaminen edellyttää erityiskohtelua, jolla luodaan edellytyksiä alkuperäiskansan kulttuuriselle eloonjäämiselle ja myös korjataan aiempien historian vaiheiden aikana aiheutettuja vahinkoja, mm. kielenvaihdoksia.